

Palące słowa.

Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie.

Podziękowania

Dziękujemy za możliwość realizacji projektu, wsparcie i opiekę merytoryczną Fundacji im. Stefana Batorego oraz Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży, które w partnerstwie realizują program Obywatele dla Demokracji, a w szczególności Annie Rozickiej – dyrektor programu i Arkadiuszowi Brzezińskiemu – opiekunowi naszego projektu.

Dziękujemy również wszystkim osobom bezpośrednio zaangażowanym w działania projektu „Pałace słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” za pomysły, wsparcie, wymianę myśli, dyskusje, spotkania, doświadczenie i wiedzę:

Michałowi Bilewiczowi, Marzannie Bogusz, Beacie Brzozowskiej, Kindze Dybek, Agacie Dzwonek, Marcie Frankowskiej, Ewie Gatnar, Katarzynie Gierszewskiej-Widocie, Marioli Grądowskiej-Szymańskiej, Ewie Klonowskiej, Aleksandrze Kotali, Justynie Kuschnik, Alinie Luterek, Aleksandrze Mazur, Barbarze Paduli, Justynie Pilawskiej, Aleksandrze Roleder, Markowi Ryś, Dominice Sunicie-Kowalskiej, Leszkowi Szczasnemu, Grażynie Tabor, Barbarze Zaparty-Piaseckiej, Ewie Witkowskiej, Andrzejowi Widocie, przedstawicielkom Akademii Seniora „As” oraz dzieciom i młodzieży z Centrum Młodzieżowego „Przystań” w Raciborzu; podkom. Mirosławowi Szymańskiemu z Powiatowej Komendy Policji w Raciborzu, policjantom z Komendy Miejskiej w Żorach, mł. insp. Krzysztofowi Kazkowi z Komendy Miejskiej w Rybniku, sierż. szt. Magdalenie Szust i podkom. Anecie Zacharjasz z Komendy Miejskiej w Jastrzębiu Zdrój oraz wielu innym osobom, dzięki którym nasze działania były bogatsze.

Twórcy i realizatorzy projektu

KEEP CALM AND NO HATE

Przełamując tabu

Projekt „Palące Słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” powstał z intencją wywołania społecznej debaty na temat przyczyn i konsekwencji zjawiska mowy nienawiści w Internecie.

Jak istotny i palący jest to problem, przekonaliśmy się realizując różnorodne działania na terenie Raciborza, Rybnika, Jastrzębia-Zdroju, Żor i Wodzisławia Śląskiego. Prowadząc wykłady i warsztaty w szkołach, analizując komentarze na lokalnych portalach internetowych, tworząc z dziennikarzami lokalnych mediów narzędzia przeciwdziałania mowie nienawiści, czy wypracowując z nauczycielami i uczniami pomysły na kampanię społeczną - przekonaliśmy się, że zajmujemy się zjawiskiem, które dotyczy nas wszystkich i o którym wciąż niewiele wiemy.

Najważniejszym aspektem naszego projektu była współpraca ze szkołami. A przede wszystkim z pedagogami i uczniami z tych szkół, którzy bardzo zaangażowali się w realizowane warsztaty i we współtworzenie kampanii społecznej. Liczne dyskusje, spotkania, wymiany poglądów i wspólne kreatywne działania pokazały, że mowa nienawiści jest obecna w naszych społecznościach i w znacznym stopniu dotyczy pokolenia obecnej młodzieży. Pokolenia, które swoją rzeczywistość kreuje w dużej mierze za pośrednictwem Internetu.

Projekt „Palące Słowa” wywołał do publicznej debaty problem, który wcześniej był w niej nieobecny. Przyglądając się efektom naszych wielomiesięcznych działań, możemy uznać, że przełamaliśmy społeczne tabu. Zarazem przekonaliśmy się, jak wiele jest jeszcze do zrobienia. Zarówno w zakresie uprzedzeń względem różnych grup społecznych, jak i licznych niebezpieczeństw, które czyhają na użytkowników Internetu.

Niniejsza publikacja prezentuje efekt współpracy wielu osób i instytucji, a w szczególności efekty kampanii społecznej i warsztatów, aktywności portalu monitoringowego www.niehejtuje.com oraz prac panelu dyskusyjnego z udziałem dziennikarzy z lokalnych mediów.

*Anna Jegerska-Michalska
Mariola Jakacka
Justyna Szyndler
Mariusz Juszczyk
Piotr Dominiak*

RACIBORSKIE STOWARZYSZENIE KULTURALNE ASK - kim jesteśmy?

Stowarzyszenie ASK tworzą ludzie energiczni, kreatywni z niekonwencjonalnymi pomysłami i niecodziennym spojrzeniem na rzeczywistość. Naszą główną wartością jest tworzenie i promowanie szeroko rozumianej kultury. Jesteśmy organizacją pożytku publicznego. Działamy od 2004 r.

Realizujemy projekty kulturalne i społeczne oraz badawcze. Zajmujemy się animacją kulturalną i społeczną, edukacją dzieci i młodzieży, projektami międzypokoleniowymi.

Organizujemy wydarzenia, akcje i imprezy społeczno-artystyczne w przestrzeni miasta. Rozwijamy kulturę pozainstytucjonalną. Dla naszych działań szukamy nieprzeciętnej formy. Włączamy się w inicjatywy na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, współpracujemy z organizacjami pozarządowymi i samorządem lokalnym. Integrujemy przedstawicieli różnych środowisk i rozwijamy ich współpracę. Angażujemy się w kreowanie lokalnej polityki kulturalnej.

Dzielimy się wiedzą. W ramach inicjatywy Akcja – Sztuka – Przestrzeń (ASP) prowadzimy warsztaty, szkolenia i seminaria. Posiadamy doświadczenie i umiejętności w wielu obszarach: od przeciwdziałania agresji słownej przez rękodzieło, zrównoważony rozwój osobisty i budowanie zespołu, aż po edukację globalną i ekologiczną.

ask

Raciborskie Stowarzyszenie Kulturalne

www.stowarzyszenieask.pl

Sprovokować dyskusję. Działalność portalu niehejtuje.com

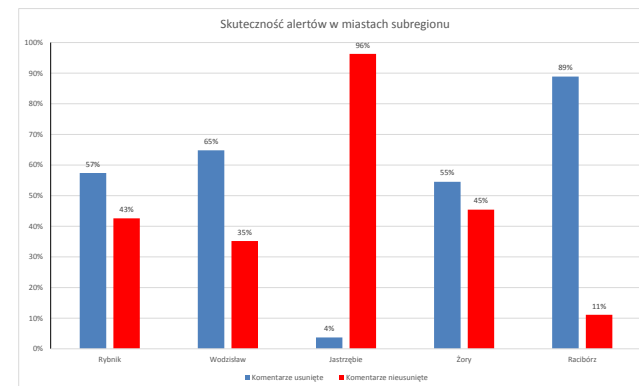
Mowa nienawiści i hejterstwo to gangrena polskiego Internetu, na którą, póki co, nikt nie znalazł skutecznego antidotum. Według badań Fundacji Batorego z 2014 r., z wypowiedziami rasistowskimi w Internecie zetknął się już co trzeci dorosły Polak, a z mową nienawiści skierowaną wobec mniejszości seksualnych ponad 76% polskich nastolatków w wieku 16-18 lat.

W obliczu tych przytłaczających liczb, w ramach projektu „Palące słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie”, we wrześniu 2014 roku został uruchomiony portal niehejtuje.com, który swym zasięgiem objął główne ośrodki subregionu zachodniego województwa śląskiego z takimi miastami, jak Rybnik, Żory, Wodzisław, Jastrzębie i Racibórz. Do prowadzenia portalu zaangażowano pięciu młodych dziennikarzy i dziennikarek w wieku 18-25 lat. Ich głównym zadaniem, obok tworzenia publicystyki, był monitoring lokalnych portali internetowych i znajdujących się tam komentarzy internautów, mogących budzić kontrowersje i wywoływać akty agresji słownej. Procedura interwencyjna polegała na rozpoznaniu aktu mowy nienawiści, jego kontekstu (np. problemu do którego się odnosi), opisanie tego konkretnego przypadku, odwołania do zapisów prawa i publikacji na portalu niehejtuje.com. Następnie dziennikarz przysyłał tzw. alert do redakcji konkretnego medium wraz z informacją oraz hipertączem, wskazującym i opisującym zdarzenie z prośbą o interwencję.

Od września 2014 roku do maja 2015 powstało 271 takich alertów. Ich intencją bynajmniej nie była

cenzura treści, lecz przede wszystkim wzrost świadomości internautów na temat mowy nienawiści i hejterstwa oraz poszanowanie prawa. Każdy alert zawierał też odwołanie do Kodeksu Karnego – głównie art. 212 i 216, dot. przestępstw przeciwko czci i nietykalności cielesnej, art. 119, zabraniającemu stosowania przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości oraz art. 256, zabraniającemu publicznego propagowania faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa lub nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość.

Skuteczność alertów ilustruje poniższy wykres, na którym przedstawiono wartości procentowe komentarzy usuniętych i nieusuniętych w okresie od września 2014 r. do maja 2015 r.

Widać na nim wyraźnie, że jeśli chodzi o reakcje na komentarze, mające znamiona hejterstwa lub mowy nienawiści, to najlepiej spisały się raciborskie media z Regionalnym Portalem Informacyjnym Nowiny.pl na czele. To właśnie tam odnotowano najwyższy poziom reakcji na komentarze ofensywne – usunięto aż 89% zgłoszonych komentarzy. Relatywnie wysoki wskaźnik interwencji odnotowano również w przypadku mediów rybnickich (57% usuniętych zgłoszonych komentarzy), żorskich (55% usuniętych zgłoszonych komentarzy) oraz wodzisławskich (65% usuniętych zgłoszonych komentarzy). Na drugim biegunie znalazły się natomiast media jastrzębskie, które odnotowały fatalny, wręcz kompromitujący poziom, jeśli chodzi o reakcje na treści hejterskie i mowę nienawiści (przede wszystkim chodzi o Jastrzębski Portal Informacyjny Jasnet.pl, wiodące medium w Jastrzębiu). Tam, jedynie 4% agresywnych komentarzy doczekało się moderacji lub usunięcia. To zdecydowanie najgorszy wynik w całym subregionie! Dodajmy również, że dziennikarze i personel projektu wielokrotnie podejmowali próbę kontaktu z redakcją Jasnetu, lecz nie odniosło to żadnego skutku. Jasnet, również jako jedyne znaczące medium z subregionu, mimo zaproszenia, nie wzięło udziału w panelu eksperckim lokalnych mediów, podczas którego wypracowywano procedury reagowania na mowę nienawiści oraz możliwości wspólnego działania w tym zakresie (obecne były tam redakcje raciborz.com.pl, nowiny.pl, naszraciborz.pl, rybnik.com.pl, Dziennika Zachodniego, naszemiasto.pl, tuzory.pl, tujastrzebie.pl i tuwodzislaw.pl).

Innym, mniej uchwytym, efektem działania portalu jest wzrost świadomości lokalnych internautów. Podczas rutynowego researchu komentarzy kilkakrotnie spotkał się z sytuacją, w której jedni komentujący przywoływali innych do porządku, powołując się na niehejtuje.com i ostrzegając przed „psychologami i socjologami, którzy monitorują Internet”. Co ciekawe, okres wzmożonej działalności portalu zbiegł się również z wypowiedzeniem wojny hejte-

rom przez lokalnych notabli. W Jastrzębiu, kandydatka na prezydenta, Anna Hetman, pozwała do sądu jastrzębianina, który w dość dosadny sposób ocenił jej pomysły na Facebook’u. Z kolei prezydent Raciborza, Mirosław Lenk, po tym jak został oskarżony w jednym z komentarzy o korupcję, skierował sprawę do prokuratury. Trudno jednoznacznie wyrokować, jaki w tym udział miał projekt „Palące słowa”, lecz fakt pozostaje faktem, że coś zaczęło się zmieniać... i to na lepsze.

Jednym z najczęściej zadawanych nam pytań jest również to, ile w komentarzach hejtu, a ile mowy nienawiści. Otóż proporcje są jak u Vilfredo Pareto - osiemdziesiąt procent to „rasowy” hejt, a dwadzieścia to mowa nienawiści. Oczywiście trzeba też je wziąć w pewien cudzystów umowności, bowiem często w jednym komentarzu zawiera się zarówno mowa nienawiści, jak i hejt, lecz są to mniej więcej tego rodzaju proporcje. Jeśli chodzi o charakter mowy nienawiści, to najczęściej skierowana jest ona przede wszystkim wobec mniejszości seksualnych, Żydów, Romów, klasy politycznej, ale również wobec rdzennej ludności śląskiej oraz napływowej (słowa gorol, hanys, hadziaj potrafią być używane w charakterze inwektywy).

Co również ciekawe, zdecydowana większość odwiedzin portalu (prawie 60%), dokonywana była z terenu Górnego Śląska, a więc odwiedzała go dokładnie ta grupa docelowa, do której adresowany był projekt. Warto także raz jeszcze podkreślić postawę mediów, działających na terenie subregionu zachodniego województwa śląskiego. Większość z nich bardzo przychylnie podeszła do projektu i wykazała się dużą wolą współpracy. Niejednokrotnie omawialiśmy z redakcjami indywidualne przypadki komentarzy i dyskutowaliśmy, czy jest to już mowa nienawiści lub hejt, czy jeszcze nie. Czasem nasze punkty widzenia się różniły, lecz prawdziwą wartością w tym wszystkim była dyskusja. Jesteśmy przekonani, że udało nam się ją sprowokować na wielu różnych płaszczyznach.

Mariusz Juszczyk

@niehejtuje.com

Mowa nienawiści i hejterstwo w ujęciu dziennikarstwa obywatelskiego

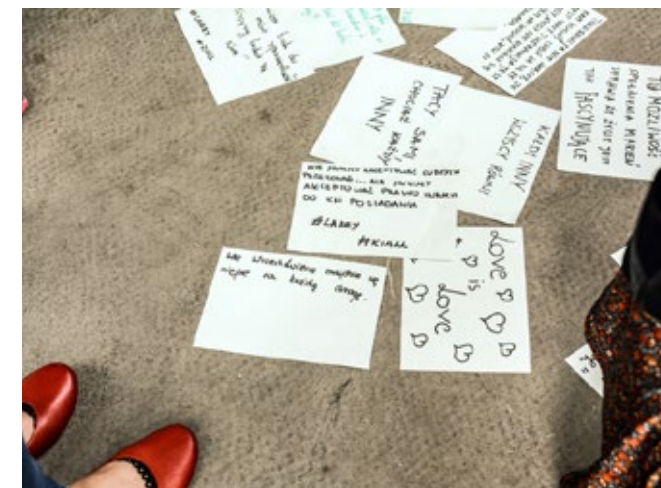
Często spotykamy się z poglądami, że praca dziennikarza obywatelskiego, zajmującego się tematem mowy nienawiści jest w zasadzie niepotrzebna. Słyszemy opinie, że powinniśmy się skupić na „prawdziwej” krzywdzie, tzn. pobiciach, kradzieżach, niszczeniu mienia etc. My tymczasem stoimy na stanowisku, że działania w sieci są tak samo ważne, jak działania w świecie rzeczywistym, bo młodzi ludzie to właśnie tam spędzają najwięcej swojego czasu, traktując go jako element swojej codziennej rzeczywistości. Jakiś czas temu w Internecie sensacją wywołała pewna dziewczyna, która postanowiła zostać modelką i opublikowała swoje zdjęcia w sieci. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie fakt, że dziewczyna choruje na zespól Downa.

W tym momencie pojawiły się dwie grupy komentatorów. Pierwsza z nich podziwiała jej determinację i wiarę w pokonywaniu barier, druga – wręcz przeciwnie – krytykowała jej kolejne sukcesy, rzadko powstrzymując się od wyzwisk. Na szczęście 18-letnia Madeline Stuart nie przejęła się krytycznymi uwagami internautów i dalej osiąga sukcesy w modelingu. Lecz co by było, gdyby wzięłaby sobie do serca słowa internautów? Zażalenie psychiczne, rezygnacja z osiągania kolejnych celów, depresja, samobójstwo? Scenariusze można by mnożyć. Dopiero ta wizja ukazuje niszczycielską siłę mowy nienawiści w sieci. Ważne jest to, by postawić stanowcze veto, tak jak próbowaliśmy to robić w Rybniku, Żorach, Wodzisławiu, Jastrzębiu i Raciborzu.

Jak naprawdę wygląda problem hejterstwa i mowy nienawiści w Internecie w komentarzach lokalnych serwisów informacyjnych? Na porządku dziennym są zniewagi i oszczerstwa, szczególnie kierowane w stronę samorządowców i polityków. Nieważne jest, czego dotyczy artykuł, pod którym pojawiają się wpisy - internauci zawsze znajdują powód, by obrazić radnych, czy ekipę rządzącą. Oprócz nich zdarzają się, nawet ostre, przypadki rasizmu i różnych dyskryminacji, np. ze względu na wykonywany zawód, czy pochodzenie (hanysy-gorole). Gorącym tematem są zawsze kwestie górnictwa, które zwykle kończą się awanturą komentujących. Trudno oprzeć się wrażeniu, że dużym problemem jest tendencja komentujących do narzekania. Możliwe, że osób tych jest garstka i są to postaci ciągle te same - nie wolno na podstawie pojawiających się wpisów orzec, że całe społeczeństwo jest pochłonięte narzekaniem. Co trzeba zauważyć - we wpisach pojawia się stosunkowo mało przekleństw, a niezgodne z prawem wypowiedzi, od czasu działania projektu „Pałace słowa”, są częściej usuwane z sieci przez moderatorów stron, na których się pojawiają (tak dzieje się zwłaszcza w przypadku serwisów raciborskich). Obserwuje się też większą potrzebę dialogu, reakcję społeczności na problem - w dyskusjach na portalach ludzie upominają się wzajemnie, by nie „trolować”, przypominają, że znieważający i pełen oszczerstw komentarz może wpłynąć (niszcząco) na życie danej osoby, że wulgarny wpis mogą czytać także dzieci. Podobnie ma się rzecz w Jastrzębiu-Zdroju, Rybniku, Żorach i Wodzisławiu Śląskim. W lokalnych serwisach coraz częściej widać wzajemną kontrolę użytkowników, nakłanianie do zachowania kultury słowa i wypowiedzi, poprawianie poprzedników. To poważny znak, że nie wszyscy godzą się na hejterstwo i nienawiść słowną. Ta praca nad „pilnowaniem komentarzy” nie byłaby tak owocna, gdyby nie dobra współpraca z redaktorami portali informacyjnych.

Najtrudniejszym elementem pracy dziennikarskiej było ścieranie się z opiniami osób w najbliższym otoczeniu - zazwyczaj dorosłych. Twierdziły one, że coś

takiego jak mowa nienawiści w ogóle nie istnieje, że to kwestia odporności psychicznej, wolności słowa, etc. Najbardziej zaskakujące było jednak podejście lokalnych instytucji i urzędów do tematu. Niektóre, (np. żorska policja) bardzo chętnie współpracowały, w sposób rzeczowy i wyczerpująco udzielały informacji i wyjaśnień np. na temat skali problemu. Inne z kolei zdawały się bagatelizować zjawisko, twierdzić, że ich nie dotyczy bądź w ogóle nie angażować się w dyskusję i działania na temat mowy nienawiści. Można było także zauważyć, o dziwo, wysoką świadomość osób komentujących – wiedzą oni, na którym portalu na ile mogą sobie pozwolić, znają style wypowiedzi innych użytkowników i swoje „hejty” dostosowują do nich.

Naszą intencją było zwrócenie uwagi na problem mowy nienawiści i zapoczątkowanie dyskusji wokół tego tematu, co chyba nam się udało. Nadal rozmawiamy o zasadności i sensowności prowadzonych działań, ale stanowi to punkt przelomowy w postrzeganiu zarówno przestrzeni publicznej, wirtualnej, jak i samych relacji międzyludzkich, wolności wypowiedzi i godności drugiej osoby. A to niezwykła wartość.

Anna Starostka, Gilbert Wojacek, Marysia Olejarnik, Amadeusz Wyrembelski, Karolina Korbela

Kultura słowa w lokalnych mediach internetowych

W ramach projektu „Pałace Słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” odbywały się spotkania panelu dyskusyjnego w którym uczestniczyli przedstawiciele lokalnych mediów internetowych z Raciborza, Rybnika, Wodzisławia Śląskiego, Żor i Jastrzębia-Zdroju. Efektem

panelu był system współpracy między dziennikarzami portalu monitoringowego niehejtuje.com, a redakcjami lokalnych portali internetowych. Ponadto przedstawiciele mediów internetowych z naszego subregionu podpisały wspólną deklarację dbania o kulturę słowa.

Treść deklaracji i jej sygnatariusze:

My, przedstawiciele portali informacyjnych, deklarujemy dbać o kulturę słowa - zarówno naszą i naszych czytelników, przestrzegać podstawowych zasad komunikowania się oraz tworzyć nasze artykuły tak, by nie prowokowały odbiorców do agresywnych zachowań w sieci. Chcemy, aby każdy Czytelnik miał świadomość, że może swobodnie wyrażać swoje opinie na każdy temat, ale pragniemy być dumni z tego, że zarówno my jak i nasi odbiorcy potrafią używać słowa w sposób, który nie znieważa innych, nie rozbudza nienawiści rasowej, religijnej, antysemitkiej, narodowościowej lub innych jej form wynikających z nietolerancji wobec wszelkiego rodzaju odmienności.

Deklarację podpisali:

Ireneusz Burek - redaktor naczelny portalu raciborz.com.pl oraz dwutygodnika regionalnego *Gazeta-Informator*

Aleksander Król - zastępca szefa Oddziału Rybnik Polska Dziennik Zachodniej, naszemiasto.pl

Monika Krzepina - redaktor prowadząca tuWodzislaw.pl

Wioleta Kurzydem - redaktor prowadząca tuZory.pl

Paweł Okulowski - redaktor naczelny portalu nowiny.pl

Grzegorz Wawoczny - redaktor naczelny naszraciborz.pl

Wacław Wrana - redaktor naczelny rybnik.com.pl

Patrycja Wróblewska-Wojda - redaktor prowadząca tuJastrzegie.pl

Główne wnioski z panelu dyskusyjnego:

- zjawisko mowy nienawiści występuje we wszystkich mediach lokalnych subregionu zachodniego województwa śląskiego i jest odczuwalne jako bardzo istotnym problem, wpływający na sposób funkcjonowania tych mediów (m.in. poprzez to, że zmusza do podejmowania dodatkowych działań), a także na ich odbiorców (m.in. poprzez pojawiające się negatywne treści, rozbudzanie emocji takich jak agresja, złość itp.);
- każde z mediów lokalnych posiada różnorodne doświadczenia związane ze zjawiskiem mowy nienawiści (m.in. z udziałem w postępowaniach prowadzonych przez organy ścigania na wniosek poszkodowanych mową nienawiści);
- każde z mediów ma doświadczenia w radzeniu sobie z tym zjawiskiem i w swojej historii przedstawiciele wszystkich mediów uczestniczących w spotkaniu podejmowali różne typy i formy działań mających zaradzić lub ograniczyć ten problem;
- poziom dyskusji wśród komentujących systematycznie spada (na przestrzeni kilku lat, od kiedy możliwość komentowania na portalach jest możliwa), pojawia się coraz więcej agresji słownej, mniej jest merytorycznych dyskusji.

Jak ograniczać agresję w internecie?

Problem negatywnych zjawisk związanych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii komunikacyjnych, głównie internetu, w ostatnim piętnastoleciu budzi rosnące zainteresowanie opinii publicznej, mediów, organizacji pozarządowych, a także środowisk naukowych. Wydaje się to zrozumiałe, szczególnie w obliczu nieustannie zwiększającego się dostępu i rozpowszechnienia korzystania z nowoczesnych technologii w różnych dziedzinach społecznego funkcjonowania. Internet stał się nieodzownym elementem codziennego życia (Lenhart, Purcell, Smith, Zickuhr, 2010), dotyczy to w szczególności młodzieży.

Nieuchronnym następstwem lawinowego wzrostu użytkowania jest upowszechnianie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych zastosowań sieci. Szczególnie te drugie budzą zrozumiałą niepokoje, bowiem skala szkodliwych zjawisk związanych z jej wykorzystaniem rośnie. Nie bez znaczenia jest to, że dzieci i młodzież coraz częściej surfują po sieci bez jakiegokolwiek nadzoru dorosłych, co sprzyja eskalacji zagrożeń – w tym także cyberprzemocy (Kirwil, 2011). Skala zagrożeń internetowych oraz interakcja świata społecznego i nowych mediów czynią edukację na rzecz zdrowego i bezpiecznego korzystania z internetu coraz ważniejszym zagadnieniem wychowawczym (Szmigielska, 2009). Lista niewłaściwych sposobów wykorzystania internetu jest długa i wciąż rośnie – od oszustw elektronicznych, poprzez publikacje szkodliwych treści (przemocowych lub pornograficznych), po wykorzystanie technologii komunikacyjnych jako narzędzi do realizacji działań agresywnych (Barlińska, Szuster, 2014; Pyżalski, 2011, 2012), czego przejawem - szczególnie gorąco diskutowanym w ostatnich czasach jest hejting. Termin ten odnosi się przede wszystkim do agresji werbalnej w cyberprzestrzeni. Dotyczy takich wypowiedzi, które po pierwsze wpisują się w internetową kulturę obrażania (Krejtz, 2012), po drugie charak-

teryzują się brakiem jednoznacznego powodu ataku i skutecznym wywoływaniem spirali agresji ze strony innych użytkowników (Różycka, Kępka, 2014). Jest to jednak zaledwie jedno z niebezpiecznych zjawisk, wpisujących się w agresję elektroniczną.

Dramatyczne w skutkach konsekwencje niektórych przypadków cyberprzemocy uruchomiły inicjatywę o charakterze prewencyjnym i edukacyjnym, a także zmiany wprawie. Zaczęto podejmować pierwsze próby projektowania i realizacji programów profilaktycznych.. Niektóre działania tego typu mają charakter skoncentrowany ściśle na konkretnych przejawach zagrożeń internetowych, czego koronnym przykładem są kampanie edukacyjne prowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje w ramach programu Dziecko w Sieci, np. akcja „Pomyśl, zanim wrzucisz”, mająca na celu zwrócenie uwagi rodziców na problem prywatności dzieci w internecie i bezrefleksyjnego publikowania ich zdjęć w sieci; „Myślę, więc nie ślę” dedykowana problematyce sekstingu (www.fdn.pl). Natomiast poruszonej wyżej tematyce hejterstwa w sieci poświęcona jest akcja antyhejtingowa „Przytul hejtera”. Na stronie internetowej kampanii www.przytulhejtera.pl można znaleźć konkretne wskazówki radzenia sobie w sytuacji bycia ofiarą lub świadkiem zachowań o charakterze hejterskim. Ten typ porad jest bardzo potrzebny, bo wytycza ścieżkę podstawowych działań w sytuacji zetknięcia z konkretną formą internetowego zagrożenia.

Inną formą cyberedukacji są działania mające wymiar bardziej uniwersalny, mniej skoncentrowany na konkretnym zagrożeniu, a raczej wpisujący się zakres szerszej pojmowanego kulturalnego funkcjonowania społecznego w cyberprzestrzeni. Do takich działań zaliczyć możemy wnioski z badań naukowych nad specyfiką procesów psychologicznych i społecznych w internecie (por. Pyżalski, 2012; Barlińska, Szuster, 2014):

Po pierwsze, efektywnie działający program pedagogiczny powinien uwzględniać elementy pracy ze wszystkimi grupami zaangażowanymi w agresję – nie tylko ofiarami i sprawcami, ale także dla celów profilaktyki nawet, amozę przede wszystkim – pracę z potencjalnymi świadkami.

Po drugie, potwierdzona w badaniach skuteczność różnych form oddziaływania zarówno empatią afektywną, jak i poznawczą stanowi przesłankę dla testowania i rozwijania różnorodnych oddziaływań angażujących i zarazem rozwijających empatię. W tej metodzie, obok wspomnianej pracy ze wszystkimi stronami zaangażowanymi w przemoc rówieśniczą, szczególny nacisk położony jest na wzbudzenie empatii jako skutecznego sposobu przerwania błędnego koła przemocy. Taka praca akcentuje nierepresywny charakter oddziaływań, który jest kluczowy dla kształtowania empatii. Współodczuwanie z przeżyciami i cierpieniem ofiar, aktywizowane za pomocą różnych elementów pracy zemocjami i zachowaniami ofiary, uczy okazywania zrozumienia i wsparcia oraz służy poprawie wzajemnych relacji w grupie. Ważnym elementem takiego programu jest także wspólne wypracowanie ścieżki rozwiązania problemu przemocy w oparciu o kształtowanie umiejętności oceny konsekwencji swoich działań i odpowiedzialności za czyny.

Po trzecie, skuteczna edukacja medialna – rozumiana jako trening zachowań i umiejętności społecznych – powinna być wpisana w realia kontaktów zapośredniczo-

nych przez internet. Jest to ważne ze względu na ograniczone rozwojowo możliwości generalizacji szkolonych zachowań na inne konteksty. Najlepiej zatem realizować to założenie metodą pracy dwutorowej – z wykorzystaniem tradycyjnej pracy warsztatowej, podczas której dorosły prowadzący służy konsultacją i wyjaśnieniem zasad bezpieczeństwa, konsekwencji ryzykownych działań oraz elearningu – dającego możliwość edukacji na rzecz bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni w naturalnym dla tego tematu środowisku. Efektem zajęć powinno być również wypracowanie zasad bezpiecznego i kulturalnego korzystania z sieci oraz reagowania w sytuacjach cyberzagrożeń (Barlińska, 2009).

Po czwarte, w celu zapewnienia najwyższej efektywności działań, propozycje dydaktyczne powinny być dostępne szerokiemu gremium osób zaangażowanych w wychowanie młodzieży – nauczycielom, pedagogom, wychowawcom, ale także rodzicom zainteresowanym zwiększeniem bezpieczeństwa swoich pociech w sieci.

Podsumowując, programy przeciwdziałające różnym formom agresji online powinny być powszechnie dostępne, realizowane z wykorzystaniem blended learningu¹ i uwzględniać elementy pracy z ofiarami, sprawcami oraz świadkami tego procederu, wykorzystując różne metody aktywizacji empatii zarówno afektywnej, jak i poznawczej.

Dr Julia Barlińska
Uniwersytet Warszawski

- Bibliografia:
- Barlińska, J. (2009). Edukacja na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w internecie. W: Jak reagować na cyberprzemoc? Warszawa: Helpline.org.pl i Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.
- Barlińska, J., Szuster, A. (2014). Cyberprzemoc. O zagrożeniach i szansach na ograniczenie zjawiska wśród adolescentów. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Kirwil, L. (2011). Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo - część 2. Częściowy raport z badań EU Kids Online II przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9-16 lat i ich rodziców. Warszawa: SWPS - EU Kids Online - PL.
- Krejtz, K. (red.). (2012). Internetowa kultura obrażania? Interactive Advertising Bureau Polska; Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej; Ośrodek Przetwarzania Informacji. Pobrane z: www.komentujnieobrazaj.pl/kno/ko-raport.pdf.
- Lenhart, A. P., Purcell, K., Smith, A., Zickuhr, K. (2010). Social media & mobile internet use among teens and young adults. Pew Internet & American Life Project. Pobrane z: http://67.192.40.213/~media/Files/Report/2010/PIP_Social_Media_and_Young_Adults_Report_Final_with_toplevels.pdf.
- Pyżalski, J. (2011). Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne Sp. z o.o.
- Pyżalski, J. (2012). Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Różycka, M., Kępka, M. (2014). Mowa nienawiści. W: A. Wrzesień - Gandololo (red.). Bezpieczeństwo dzieci online. Kompendium dla rodziców, nauczycieli i profesjonalistów. Warszawa: Polskie Centrum Programu Safer Internet.
- Szmigielska, B. (2009). Internet jako środowisko edukacyjne. W: B. Szmigielska (red.). Psychologiczne konteksty Internetu. Kraków: Wydawnictwo WAM.

¹ zintegrowana metoda kształcenia, łącząca bezpośredni kontakt z aktywnościami prowadzonymi zdalnie przy pomocy komputera.

Warsztaty „Palące słowa”

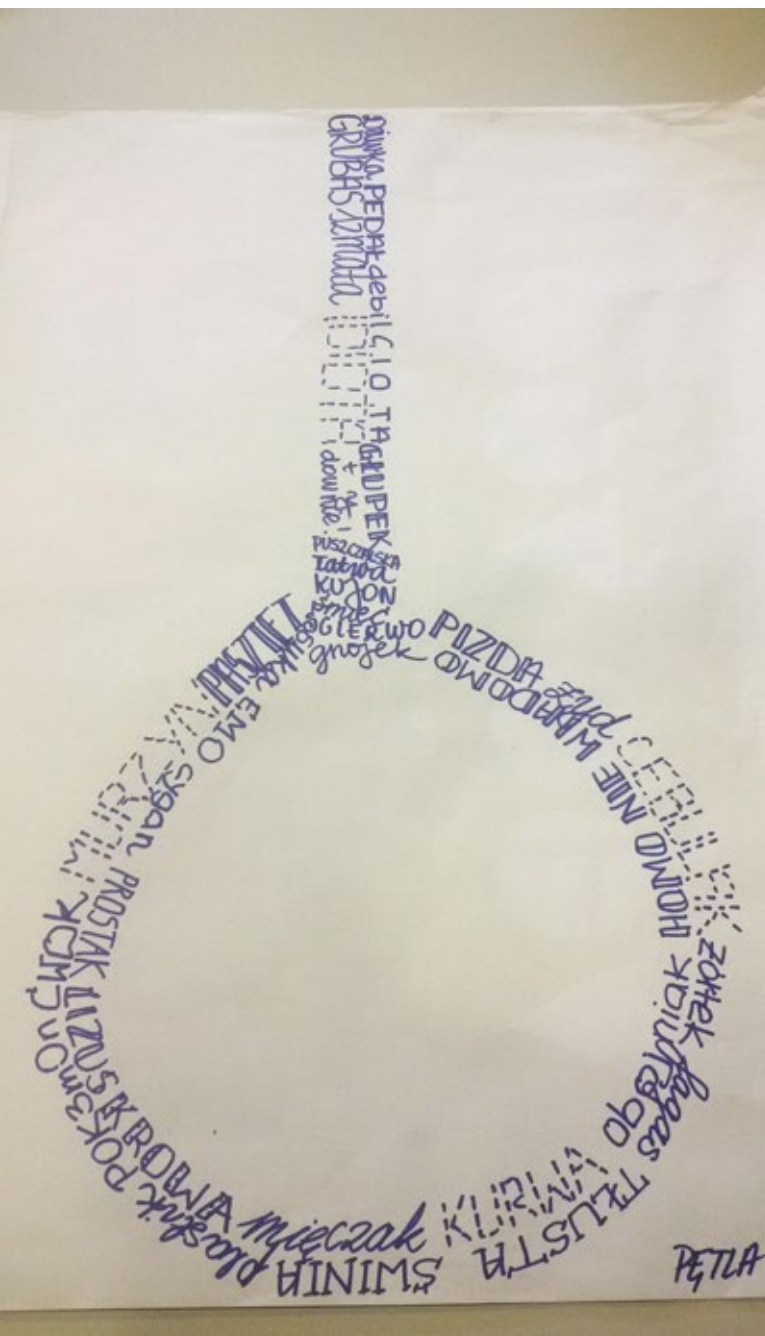
W ramach projektu „Palące Słowa. Zwalczenie mowy nienawiści w Internecie” wypracowaliśmy dwa scenariusze warsztatów, które podejmują problematykę mowy nienawiści i hejterstwa w Internecie.

Warsztaty te mają charakter profilaktyczny. Ich uczestnicy poszerzają swoją wiedzę w zakresie przyczyn i skutków psycho-społecznych, a także konsekwencji prawnych obu problemów. Warsztaty po-

budzają do przyjęcia postawy otwartości i tolerancji. Pomagają też młodym ludziom rozpoznać, kiedy sami stają się autorami lub ofiarami mowy nienawiści czy hejterstwa.

Scenariusze warsztatów są dostępne na stronie internetowej www.niehejtuje.com w zakładce „baza wiedzy”.

Kampania społeczna „Hamulec uprzedzeń”

Projekt „Pałace słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” wieńczy kampania społeczna, **Hamulec Uprzedzeń**, która jest symbolicznym „mechanizmem blokującym” wymierzonym przeciwko mowie nienawiści i hejterstwu. Działanie to, wypracowywane w oparciu o dialog i dyskusję, w swym zamierzeniu ma pociągnąć linkę, która zaciska szczęki na kole uprzedzeń i hejterstwa w naszych głowach. Być może właśnie to sprawi, że ktoś **ograniczy prędkość, przyhamuje i zwolni**.

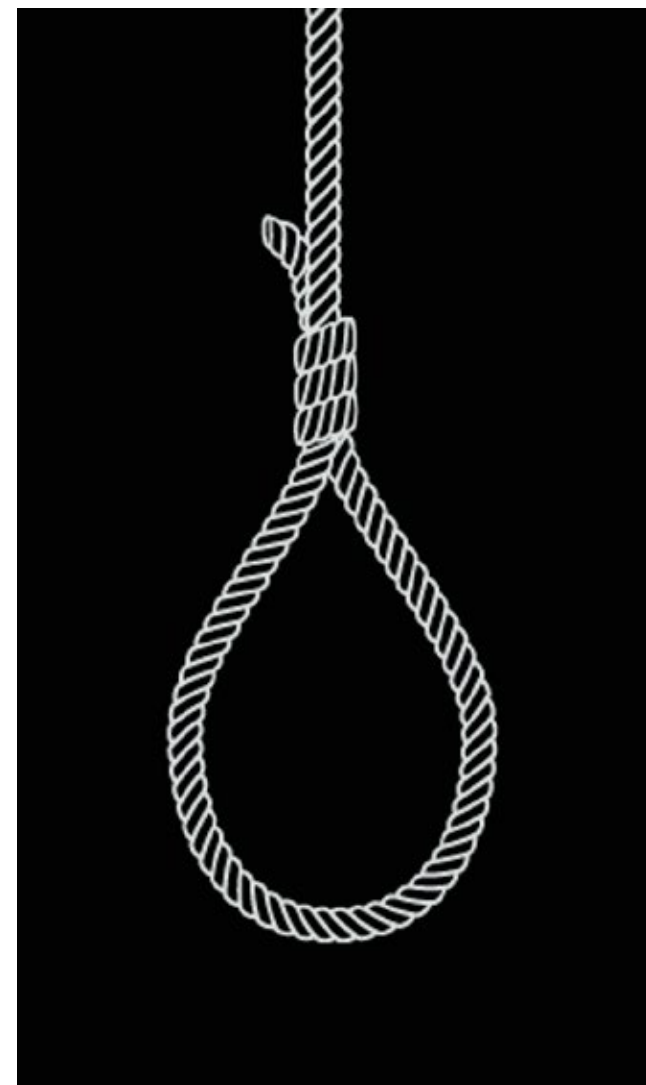
W przygotowanie kampanii społecznej „Hamulec uprzedzeń” zaangażowali się przede wszystkim uczniowie, ale również pedagodzy i dyrekcja poniższych szkół:

- Zespół Szkół Nr I im. Powstańców Śląskich, Rybnik.
- V Liceum Ogólnokształcące, Rybnik.
- Centrum Kształcenia Ustawicznego, Racibórz.
- Zespół Szkół Mechanicznych im. Arki Bożka, Racibórz oraz Zespół Szkół Budowlanych i Rzemiosł Różnych.
- I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica, Jastrzębie Zdrój.
- V Liceum Ogólnokształcące, Jastrzębie Zdrój.
- III Liceum Ogólnokształcące im. Zbigniewa Herberta w Żorach.
- II Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza, Racibórz.

Animatorem kampanii ze strony Raciborskiego Stowarzyszenia Kulturalnego ASK była Mariola Jakacka.

Wszystkie materiały i treści są wynikiem **oddolnych działań**, opierających się na współpracy, dyskusjach i propozycjach uczestników oraz animatora. Widać to zwłaszcza w języku, formie i stylu wypracowanych materiałów.

Kampania została podzielona na dwa obszary oddziaływania: **offline i online**. Jej odbiorcami są uczniowie, rodzice, pedagodzy, dyrektorzy i lokalne społeczności. Polega w szczególności na:

1. Opracowaniu materiałów promocyjno-informacyjnych: ulotek, plakatów, wlepek, zakładerek, które trafiają do zdefiniowanych grup docelowych.

2. Bezpośrednich działaniach animacyjnych: filmiki, sesje fotograficzne, foto-art, warsztaty teatralne, performance, murale.

Część kampanii społecznych jest realizowana na terenie wszystkich placówek, część dotyczy konkretnych oddziałów, a część w Internecie. Dzięki temu projekt będzie nadal żył, przynosząc wymierne efekty i korzyści nie tylko uczniom, ale również nam wszystkim - obywatelom.

Produkty kampanii i ich twórcy:

- **Plakat Stryczek.**
Główny plakat kampanii został wypracowany przez uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica, w Jastrzębiu Zdroju oraz Dominika Sunita-Kowalska, Kinga Dybek.
- **Plakaty Loesje, wlepki KEEP CALM NO HATE, zakładki** zaprojektowali uczniowie I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica, w Jastrzębiu Zdroju oraz Dominika Sunita-Kowalska.
- **Ulotki dla rodziców- Oda do rodziców** - pedagodzy wszystkich szkół oraz uczniowie III Liceum Ogólnokształcącego im. Zbigniewa Herberta w Żorach i Zespołu Szkół nr I im. Powstańców Śląskich w Rybniku i Barbara Zaparty-Piasecka, Justyna Kuschnik, Marta Frankowska.
- **Ulotki dla gimnazjalistów** - III Liceum Ogólnokształcącego im. Zbigniewa Herberta w Żorach oraz Zespołu Szkół nr I im. Powstańców Śląskich, Rybnik, Justyna Kuschnik.
- **Mural Mandala** - powstał w Centrum Młodzieżowym „Przystań”, malowały go uczennice z CKU z Aleksandrą Kotalą i Beatą Brzozowską. Dołączyli: seniorki z Akademii Seniora „As” oraz dzieci i młodzież z „Przystani”.
- **Film „Hejterowo”** - uczniowie Centrum Kształcenia Ustawicznego w Raciborzu oraz Beata Brzozowska, Piotr Dominiak, Marta Frankowska, Mariola Jakacka, Katarzyna Gierszewska-Widota, Andrzej Widota.
- **Mixtablo - każdy inny wszyscy równi** - uczniowie Zespołu Szkół nr 1 im. Powstańców Śląskich w Rybniku oraz Barbara Zaparty-Piasecka, Marzanna Bogusz.
- **Mixtablo - nie dzielę** - Zespół Szkół nr 1, im. Powstańców Śląskich, Rybnik. Barbara Zaparty-Piasecka, Ewa Gatnar.
- **FotoArt - Prawda cienia** - uczennice V Liceum Ogólnokształcącego w Rybniku oraz Aleksandra Roleder, Barbara Padula.
- **Film warsztatowy „Prawda cienia”** - uczennice V Liceum Ogólnokształcącego w Rybniku oraz Aleksandra Roleder, Barbara Padula.
- **Warsztaty teatralne i performance**

„Ile słowo waży?” - uczniowie I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica, w Jastrzębiu Zdroju oraz Grażyna Tabor.

▪ **Murale** w Stowarzyszeniu na Rzecz Rozwoju Dzieci, Młodzieży i Rodziny „Strefa” i Zakładzie Karnym w Raciborzu.

Kampania społeczna „Hamulec uprzedzeń” nie powstałaby bez dobrej współpracy zespołowej działaczy projektu: *Piotra Dominiaka, Mariusza Juszczyka, Anny Jegerskiej-Michalskiej, Marleny Rebeś, Justyny Szyndler, Marty Frankowskiej, Marioli Jakackiej, Marysi Olejarnik, Gilberta Wojaczka, Karoliny Korbeli, Anny Starostki, Amadeusza Wyrembelskiego.* Współpracy polegającej na wymianie i analizie pomysłów i doświadczeń, jasno określonych celów i klarownego podziału zadań. Nie obyło się bez trudności.

Mariola Jakacka

Projekt „Palące słowa. Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” w liczbach

Zwalczanie mowy nienawiści w Internecie” w liczbach	
Uczniowie biorący udział w wykładach dotyczących mowy nienawiści w sieci	475 osób
Uczniowie uczestniczący w warsztatach „Mowa nienawiści” i “Hate-delete”	296 osób
Uczestnicy dziennikarskiego panelu eksperckiego	8 osób
Dziennikarze portalu i redaktor naczelny www.niehejtuje.com	6 osób
Treści na portalu www.niehejtuje.com	94 artykuły i 272 alerty (w okresie: 1.09.2015 – 2.06.2015)
Statystyka odwiedzin portalu www.niehejtuje.com	14233 odsłon (w okresie: 1.09.2015 – 31.05.2015)
Uczestnicy seminarium „Mowa nienawiści i hejterstwo w Internecie – jak rozpoznawać, jak przeciwdziałać, jak zapobiegać”	25 osób
Uczestnicy seminarium dla policjantów	10 osób
Szkoły realizujące kampanię społeczną „Hamulec uprzedzeń”	7
Uczniowie realizujący kampanię społeczną „Hamulec uprzedzeń”	238 osób
Produkty kampanii społecznej „Hamulec uprzedzeń”	Ulotka dla rodziców, ulotka dla gimnazjalistów, plakaty „Stryczek” i Loesje, zakładka i wlepka, FotoArt i filmik „Prawda cienia”, MIXTABLO, filmik „Hejterowo”, spot telewizyjny, murale, performance.

Szkoły biorące udział w projekcie:

I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Zespole Szkół nr 1 w Jastrzębiu Zdrój, V Liceum Ogólnokształcące w Zespole Szkół nr 5 im. Jana Pawła II w Jastrzębiu Zdrój, I Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kasprówicza w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Raciborzu, II Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2 w Raciborzu, Centrum Kształcenia Ustawicznego w Raciborzu, Zespół Szkół Mechanicznych im. Arki Bożka w Raciborzu, Zespół Szkół Technicznych w Wodzisławiu Śląskim, Zespół Szkół nr 1 im. Powstańców Śląskich w Rybniku, V Liceum Ogólnokształcące w Zespole Szkół nr 3 w Rybniku, III Liceum Ogólnokształcące im. Zbigniewa Herberta w Zespole Szkół nr 3 w Żorach.

**GDY OCENIASZ LUDZI
NIE MASZ CZASU
BY ICH KOCHAĆ**

NIE SZKODA CI GO?

Loesje

Gdzie szukać pomocy?

Fundacja Dzieci Niczyje www.fdn.pl

www.dzieckowsieci.pl

www.sieciaki.pl

cyberprzemoc.pl

Program OBYWATELE DLA DEMOKRACJI
www.ngofund.org.pl

www.mowanienawisci.info

Telefon dla Rodziców i Nauczycieli
w sprawie Bezpieczeństwa Dzieci 800 100 100

Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży
116 111 oraz strona 116111.pl

Youg Face
youngface.tv/cenne-porady-dla-ofiar-hejtowania/

Ponadto:
„MOWA NIENAWIŚCI. Raport z badań sondażowych”
www.ngofund.org.pl/wp-content/uploads/2014/06/raport_final_poj.pdf

„Jak reagować na CYBERPRZEMOC.
Poradnik dla szkół”
www.kuratorium.lodz.pl/data/other/poradnik-jak_reagowac_na_cyberprzemoc.pdf

Projekt jest finansowany
z funduszy EOG
w ramach programu
Obywatele dla Demokracji.